

Pinus rubra of vorkel

Norsk Maallära

eller

Grammatik i Landsmaalet

ved

Kr. M. Høgstad,
Skulestyrar.

Det fagrafte Maal, som paa Jorði er,
er Maalet aat den, som du meji heve kjær.
Sg elskar du Folket i Norigs Dalar,
so elskar du Maalet, som Folket talar.

Namsos.
Eiget Forlag.
1879.

*Christens Blesse
Bibliotek*

„Det er ikke længer Navnet af et norsk Skriftsprog og norsk Litteratur, som Nordmændene ville vinde. Men nu er det Virkeligheden af et selvstændigt Skriftsprog, som fremæfter Norges Aander. Dette maa Tiden af sig selv afføde, for Aarhundredet nedrødmer.“

„Vi overlade dog ikke dette til den (Tiden) alene: Vi maa ikke mistvivle om vore Kræfter i en Kamp af saa høi en Moralitet.“

Henrik Wergeland.

F y r e o r d.

Det vert sterfare og sterfare det Kravet, at det rette norste Maal maa igjen koma til sin gamle Rett. Det store Framtaket, som Landet heve gjort paa Upplysningsegen dei sidste tio Aar, heve gjort Saki kjend ute i Folket og dermed' ogso gjort Kravet større en nokor sinne fyrr. Og so myket er trulege vist, at det vert aldri meir silt i Norig um denne Saki, fyrr det norste Maal i alle Maatar vert sett jansides med Dansten. Og daa er vel ogso Maalsriden i Norig snart Ende.

Dei, som hava største Værd av Maalreinsningsarbeidet ute i sjølve Folket, er den norste Halmugeffuselæraren og Følskehøgskulen. Det er dei, som hera fram sterfaste og varmaste den norste Sak, den nasjonale Tanke. Det er ogso myket desse Følski, eg heve tenkt paa, daa eg gav meg til aa skriva denne vesle Maallæra. Eg veit, at det er mange Lærarar, som ynstja seg ei norst Maallæra paa norst Maal, og kunde dei no berre sinna seg nokorlunde' nogde med denne fyrste Prova, so dei tykkja, at ho er til nokon Studnad og nokor Rettleiding, heve ikkje mitt Arbeide voret spilt.

Um Maalsfermi, som her vert oppstelt, so er det den same, som Ivar Aasen heve brukat. So lenge som det ikkje heve skapat seg nokon fast Landsuttale, trur eg, at denne Fermi er den lifaste. Iw. Aasen heve lært oss, forleides me skal skriva Følskemaalet vaart, so alle Maalsfæri faa leggja Ordmenngdi si ned i Maalet. Di rikare og sterfare vert det. Naar det daa eingong heve fest seg ein aalmenn Landsuttale, vil det verta den Tid si Sak aa gjera det næste Stiget: aa skriva etter den Uttalen, som det daa vil vera. — Det einaste merkande, naar ein liknar ihop Maalsfermi i denne Boki med den, som er frambori i Iw. Aasens „Norst Grammatik“ (1868) er:

1. I Eigenstapsorbi er her uppsett Former med —e, der Norst Grammatik heve —a (her: den store Kyrtja, det store Huset; N. Gr. den stora Kyrtja, det stora Huset), so nær som i nb. Mangtal i Kvinnfyn, der eg brukar a liksom N. Gr.: stora Kyrtjor. I dei fleste nyare Maalboker bruka dei no e paa alle desse Stader, endaa der eg heve halset paa a*) — med den Grunn, at dei Maalsferi, som hava Skaalerna, Bisorna, ogso hava stora Skaal-ler, gamla Bisor, so at desse Formerna høyra ihop; Jv. Nasens Ordbok heve ogso halset paa a berre i dette Tilfellet liksom denne Maallära: „fria Hender“, „manga Raader“. Men alla Formerna i N. Gr. vil ein ogso finna her; dei er uppförde i Klom-ber atimed. (Esf.: store(a))

2. I Hyrtid av sterke Gjerningsord er Mangtal i denne Boki likt med Eintalet: eg jett, dei jett; N. Gr. eg jett, dei fingo. I Rotid er derimot Skilnaden gjennomförd liksom i N. Gr. (Esf.: eg fær, me faa — undtakand i „skulo“ og „vera,“ der eg brukar Eintalsform: dei er, dei skal. Men ogso i dette Tilfellet er Formerna i N. Gr. medtefna og sette i Klomber. (Esf.: Eint. jett (Mangt. fingo).)

I desse toau smaae Avviki samslevjast denne Maallära og Maalformi i Ervingen (1874) fyre det allræmste.

3. „verda“ i N. Gr. er her skrevet „verta“ og „at“ etter Uttalen „aa“.

Eg heve meint, at slike Maalsföre, som bruka i Taler dei For-mer, eg heve sett i Klomber, kunna skriva deim ogso, og at kvar og ein maa kunna nytta deim i Rvedskap elder Poesi, um det

*) Eg heve elles i dette Stykke gjenget fram etter desse Reg-larne:

1. Eigenstapsordet fær alltid a, naar det stend straks fram-fyre Tingordet, viß ittje dette endar paa —ing: manga Raader; skrivna Bøker. Stend det fleire Eigenstapsord framan-fyre, fær berre det sidste a: fleire stora Bøker; mine eigna Safer.

2. Etter usjøløstøde Gjerningsord (§ 11 Merkn. 2) faa berre re ine Eigenstapsord og Eigenstapsmaaten (Partisip) av sterke Gjerningsord a: Bisorna er langa; Bøkerna er skrivna; derimot: Bøkerna er geymde.

3. Vinne Gjerningsord, som hava —nd i Eigenstapsmaa-ten, faa alltid —e (§ 99).

lyster nokon gjera det, og det vert gjort med Vit. Den Nammen, som det fann verta millom Maalsformom hjaa hmyse Bokstivarar er ikkje reknaude fyr det Slag, naar han ikkje er større en i desse Stykki.

Og so tilsidst eit Par Ord um Namni paa dei grammatikalste Attrykk i denne Maallæra. Det var ikkje alltid so godt aa vita, for ein skulde vera seg aat med dei latinske Kunstordi. Aa bruka berre dei latinske Namni er lettviint nog fyre den, som skriv, men reint meiningslaus, naar det er Tanken, at norst Bondeungdom skal bruka Boki. Aa umsetja alle Namni og berre bruka dei norste Umstrivningarne vore beter; men eg tykte, at det var for vaagsamt denne fyrste Gongen; det vil verta nog av nye Ting likavel i ei norst Maallæra. So heve eg valt ein Millomveg. Der som den norste Umstrivning fell ihop med den danske, som no finst i manga Maallæror, og som alle Lærarar kjenna og mangfaldige bruka, der heve eg alltid nytta det norste Namnet. (Ting orð ist. Substantiv; Gjærningsord ist. Verbum). Lifæins er det norste Namnet brukat, naar det ikkje kom lenger burt fraa det danske, en at det er lett atterkjennande (Eigenskapzord, Kjenneord). I andre Tilfelle heve eg ogjo alltid umstrivet dei latinske Kunstordi, men sidan berre brukat dei norste Ordi, naar dei var serdeiles lette baade aa skyna og læra (Mangtal, Mannfyn, Kvinnfyn o. s. fr.); elles heve eg brukat dei latinske (Subjekt, Pronomen). Skulde no sume tykkja, at her er endaa for myket Latin, saa dei trøyja seg med, at det daa alltid stend eit norst Namn attmed det latinske, og at det vil finnaast nog utav beim, som synast, at her er for myket Norst.

Som ein snart vil sjaa av Boki, heve eg ogjo tenkt paa Byungbomen og disyre forklarar mange Ord i Upprekingarne, som er mindre kjende i Byom.

Give daa Boki kunde verta til Rettledning fyre mange!

Namsos den syttande Mai 1879.

Rettingar.

I fuma Bøfer er der nofne Misprentingar, fom Lesaren burde retta, fyrr han tek i Bruf Boki. Soleides stend det Sida 4 i 10de Rad nedanfraa: finnst istadensyre finst, Sida 7 i 17de R. ned. ogsaa fyre ogsø, Sid. 12 2dre R. ovanfraa: Sand fyre Saud.

Sunleiding.

Det Maalet, som dei fleste Folk tala her i Landet, er norsk. Det norske Maalet elder Folkemaalet er Dotter aat Gamalnorsk. Det kloyver seg no i mange, ymse Bygdarmaal (Maalføre); men Skilnaden millom deim ligg mest i Tonelaget, Uttalen og nokre Byggningsendingar. Bygdarmaali samna seg etter visse Merke i tri Flokkar: Vestan fjells=Maalføre, Austan fjells=Maalføre og Nordan fjells=Maalføre. Paa desse Maalføri er Landsmaalet elder Mynstermaalet bygt, soleides at alle norske Ord er gilde og brukande, kvar dei finnast, men den reinaste og tydelegaste Formi vert nytta. Daa dei reinaste Maalføri er paa Vestlandet og i Fjellbygdom paa øystre Sida Fjellfjell, vert Landsmaalet allra likaste desse Bygdarmaali.

Naar ein les Landsmaal, kann det gjelda som aalmen Regel, at han maa leggja det so nær inn til Talemaaten i si eigi Bygd som mogeleg.

Maallæra.

1. Setning. — Ordklassor. — Ljod.

§ 1. Maallæra (Grammatik) heve til Fyremaal aa sjua fram Bygnaden aat Maalet.

§ 2. Maalet er ihopsett av Setningar. Ei Setning er ei Samning med Ord, som det er ein særskild heil Meining i. Eft. Soli fkin.

§ 3. I Setningi lýt det alltid vera eittkvart, som vert umtalat, og som gjerer nokot elder som det hender nokot. Efs.: Soli stin. Barnet søv. Denne Setningsdeilbi falla me Subjekt (Hovudlid).

§ 4. Lifaeins lýt det i Setningi verta sagt nokot um Subjektet. Efs.: Soli stin. Barnet søv. Denne Setningsdeilbi falla me Prædikat (Umsegn).

Merkn. Subjektet kann ein stundom utelata. Efs.: Kom! (meint: Kom du); give det var so vel (meint: Gud give det o. s. fr.)

§ 5. Setningi er samansett av Ord. Ordi kunna verta deilte i tio Klassor elder Deilder, som dei falla Ordklassor, soleides at kvart einfildt Ord i Maalet høyrer til ei av desse Klassom. Ordklassorna er:

§ 6. Tingord (Substantiv) falla me dei Ordi, som er Namn paa Folf, Dyr, Ting og paa alt, som me kunna tenkja ofs som Folf elder Ting. Efs.: Gut, Drn, Hus, Friheit (ho, som ei Kvinna), Hogg.

Merkn. Tingordi verta deilte i tri Høpar:

1. Samnamn (Appellativ), aalment Namn paa Ting, som det er ei Mengd utav, Efs.: Gut, Stol.

2. Sernamn (Proprium), fereiget Namn paa Ting, som det finnst berre ein utav, Efs.: Olav, Norig.

3. Umgripsnamn (Abstrakt), Namn paa utroppslege Ting elder Umgrip. Efs.: Slag, Svevn, Lengd, Breidd.

§ 7. Eigensfapsord (Adjektiv) er dei Ordi, som syna, forleides ein Ting fer ut elder er stikkad. Efs.: svart Lamb; stor Sorg.

§ 8. Pronomen (Hjelpe-Tingord, Byteord) er slike Ord, som dei bruka istadenfyre Namnet paa Tingen. Efs.: Eg, du, han, kven?

§ 9. Talord (Numeral) falla me dei Ordi, som

me telja med. Eft.: ein, tvo, tri o. s. fr.; den fyrste, den andre o. s. fr.

§ 10. **Kjenneord** (Artiklar) falla me nokre smaae tonlaufe Ord, som verta aatlagde Tingord og Eigensfapsord. Det er 2 Slag Kjenneord:

det ubundne Kjenneordet er: ein, ei, eit. Eft.: ein Mann; ei Kona; eit Barn; ein stor Fos;

det bundne Kjenneordet heiter i Lag med Eigensfapsord: den, det, dei og vert daa jett framanfhyre. Eft.: den store Fosjen; det kvite Huset; dei høgste Nutarne. — I Lag med Tingord vert det upp i eiending: —en, —i, —et; —ne, —na, —i. Eft.: Bjørnen, Soli, Huset; Gutarne, Skaalerna, Husi.

Merkn. — Naar den, det, dei siend framsyre Tingord (den Mannen), er det iftje lenger tonlaust og helder iftje Kjenneord, men (eigensfaplegt) Pronomen.

§ 11. **Gjerningsord** (Verb eld. Verbum) falla me dei Ordi, som syna, kvat Tingen gjerer elder at eitkvart gjeng fyr seg. Eft.: føra, synge, bjoda (by), fara.

Merkn. 1. Naar Gjeringi verkar paa eitkvart, falla me Gjerningsordet paaaverkande elder **verksam** (transitivt): aa kasta Stein. Slike Ord er: dikta, føra, giva, taka. Naar Gjeringi iftje gjeng ut yver nokot, falla me Ordet upaaverkande elder **uverksam** (intransitivt). Slike Ord er: droyma, døy, ganga, koma, vaka.

Merkn. 2. Det er Gjerningsordet, som skapar Prædikatet. Nokre Gjerningsord, som etter sitt aalmenne Bruk iftje kunna staa aaleine, men turva eit Tingord elder Eigensfapsord i Lag med seg, falla me **ufjølvsjode** Gjerningsord. Eft.: Han er ster. Slike Ord er: vera, verta (bli, bi), heita, falla ft.

§ 12. **Adverb** (Fylgjeord) er slike Ord, som ofta fylgja med Eigensfapsord og Gjerningsord og giva

deim ei vijs Bending i Tydingi. Ekj.: Baaten er nokot stor; han er svært stor. Guten skriv godt.

Merkn. Eit Adverb kann ogsaa verta aatlagt eit annat Adverb. Ekj.: han gjeff ikkje langt.

§ 13. **Præposisjonar** (Høveord) er dei Ordi, som merkja ut eit Høve millom huse Ting. Ekj.: Boki ligg paa Bordet; Boki ligg under Bordet; Lampen heng pver Bordet. Han er reist til Amerika.

§ 14. **Bindeord** (Konjunksjonar) er dei Ordi, som binda saman Ord elber Setningar. Ekj.: Sol og Maane. Det gode gjereft, medan det vonde gjeng.

§ 15. **Utropsord** (Interjektjonar) er slike Ord, som berre verta brukade i Utrop. Ekj.: au; aa hei, aa haa!

Merkn. Adverb, Præposisjonar, Bindeord og Utropsord falla me med eit Namn **Smaaord** (Partiklar).

§ 16. **Ordi** er ihopsette av Ljod. Ljodi verta merkte med Teikn, som me falla Bokstavar. Dei Bokstavarne, som er brukelege i vaart Maal, verta oppsette soleides:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T
a b d e f g h i j k l m n o p r s t
U V Y W Z Na.

u v y æ ø aa.

Merkn. 1. C, D, K, S (c, q, r, s) kann ein nytta i Frammandord.

Merkn. 2. a, e, i, o, u, y, æ, ø, aa er Teikn fyre Vokalar elber Sjølvsjod (Ljodstavar); dei andre b, d, f o. s. fr. falla me Konsonantar (elber Samljod). — au, ei, oy falla me Distongar (elber Tviljod).

§ 17. Med Vokalarne er det aa merka, at e, i, o, u, y, ø hava tvau Slag Uttale:

ein tröng („luffet“). Ekf.: Kne, lett; Liv, fritt; stor, skodd; Hus, budde; lysa, Hysla; jöt, mött; og ein öpen (eld. vid). Ekf.: mett, veva; mütt, Lit; Ödd, Mose; upp, Hug; Lyft, myfet; glögg, Mjöd.

Framsyre einfild Konsonant er Vokalen lang (Liv, Hus, Lit), lifaeins naar han stend aaleine (Kne); framsyre tvifeld Konsonant er han stutt (fritt, Hysla, mött). Som Eksempli visa, kunna baade tröng og öpne Vokalar vera baade lange og stutte. Lifaeins kunna Tvifjodi vera baade lange (stauka, Stein, dröyma) og stutte (snaudt, leidt, bröytt).

Merkn. 1. Det nerste Maalet heve joleides i heilo (med Distongarne) 18 jerjkilde Vokal-Vjod, som kvart kann vera langt og stutt. Detta maa segjast vera ein stor Fyremun. Sumstak (som i Ytre Vjd.), skilja dei ogjaa tydelege tvo a'ar, ein tröng i Hav fat, og ein öpen i Visa, bad, fat (take fat), som er myfet lik (um ittje nett den same som) den danste a i: Wade (eng. glass.)

Merkn. 2. Vokalen er ogjo stutt i desse Ordi: den, ein, eit, fram, han, som, um.

§ 18. Vokalarne verta framborne anten paa Bak-tunga (o) elder paa Framtunga (i) elder paa heile Tunga (u) og kunna deretter verta deilte i tri Klassjor:

Bakljod: o, aa a

Framljod: i, y, e, ø, æ, (ei, öy)

Blandljod: u (au).

§ 19. Bakljodi og Blandljodi falla me harde Vokalar, dei andre linne. Ein hard Vokal kann i ymse Tilfelle verta linn, og dette Vokalfifte falla me lint Vjodbrigde („Omlyd af i“). Med lint Vjodbrigde vert:

a	til e:	fast, festa; tafa, tef.
aa	= æ:	Taa, Tær; flaa, flær.
o (open)	= y:	Sorg, shrgja (undant. Son, Søner).
o (trong)	= ø:	stor, større.
u	= y:	upp, yppa; Dun, Dyna; Sut, syta.
jo og ju	= y:	Ljos, lyja; mjuk, mykja; stjota, styt.
au	= øy:	Draum, drøyma.

Merku. Naar a vert til o, falla me det hardt Ljod-
brigde: Barn, Børn.

§ 20. Naar Vokalen liksom spring fraa den eine
Klassa til den andre, falla me Vokalføistet fyre Ljod-
sprang („Uflyd“).

1. springa — sprang — sprunget
2. sitja — sat — setet
3. stiga — steig (eig. ai) — stiget
4. bjoda — baud — bodet
5. fara — for (eig. u) — faret
6. blaasa — bles — blaaset.

§ 21. Med Konsonantarne er det aa merka,
at g og k framsyre linne Vokalar faa ein linnare Ut-
tale elber liksom eit Etterljød af j. Ek.: Geit, føyra
(Uttala: Gjeit, fjøyra).

Merku. I Samansetning heve g og k framsyre e sin aal-
menne harde Uttale: makelaus, Hageblom.

§ 22. rn vert i Daglegtalen ofta tiljamnad til
nn (eld. dn): Biforna (utt. Bifonna); Baatarne (utt.
Baatanne eld. Baatadne).

§ 23. d vert oftaste ikkje uttalad etter r: Drd,
Gard. t og b falla burt i Tvostavelsesformer, naar
dei standa i Enden: Huset, annat, fallad (utt. Huse,
anna, falla).

Merkn. Lifaeins er det med Endingi — de i linne Gjeringssord: fallade (utt. falla).

§ 24. Etter den Maate, som Konsonantarne verta lagade paa, kann ein deila deim i tri Klasser:

Gome=Konsonantar: k g h j

Tunge=Konsonantar: t d s r l n

Lippe=Konsonantar: p b f v m.

Merkn. 1. p, t, k er harde Konsonantar, b, d, g er linne.

Merkn. 2. I dei ymse Maalføre er det sjølvfagt, at der er endaa mange Ting, som det var verdt aa tala um — soleides Ljodtiljamningi, sem er so aalmenn i mange Bygdarmaal og ofta gjerer aakjende Ord svært framande fyre deim, som ikkje vita um Regelen (vita vert til vatta, vaattaa, vera til barra baarraa, Hoka til Haakaa, Hufu), men det vert ikkje Rom til det i denne vesle-Beki.*)

Ordlæra.

§ 25. Mange Ord skifta Form etter sitt Bruk elder sin Plass i Setningi. Ekf.: Han syng; han song. Han skaut Hjorten; han skaut Hjortarne. Eg var so glad; du naar ikkje meg. Slike Ord falla me bøygjande, og dette Formskifte falla me Bøygning elder Ordvending.

Sume Ord hava i Talen alltid same Formi og verta difyre fallade u bøygjande.

Merkn. Tingord, Eigenskapsord, Pronomen, (Talord), Rjennord og Gjeringssord er bøygjande, dei andre Ordklasser er ubøygjande.

Tingordi.

§ 26. Tingordi fløyva seg i tri Flokkar etter sitt Kyn:

*) Ljodtiljamningi gjeld berre Ord, som hava øyen Befal og ikkje eingong alle deim.

1. Mannkynsord er dei, som me kunna setja han istadensfyre og ein framsfyre. Eft.: ein Mann; ein Staur.
2. Kvinnkynsord er dei, som me kunna setja ho istadensfyre og ei framsfyre. Eft.: ei Kona; ei Skaal.
3. Innkjekynsord er dei, som me setja det istadensfyre og eit framsfyre. Eft.: eit Dyr; eit Hus.

§ 27. Tingordi hava tvo Talsformer, ei fyre Eintal (Dag, Visa) og ei fyre Mangtal (Dagar, Visor). I kvart Tal er der tvo Skilningsformer: ei ubundi Form (Dag, Visa; Dagar, Visor) og ei bundi Form (Dagen, Visa; Dagarne, Visorna).

Serfilda Former til aa merkja ut Plassen aat Tingordet i Setningi hava me ikkje manga av. Ei ubundi Eigeform vert vistnog brukad, men mesta herre i Samansetning (Dagslengd, Dagsror). Dessutan vert ofta ei bundi Avsynsform (Dativ, „Hensynsform“) nytta, helst i Lag med sume Gjerningsord eller etter ymse Preposisjonar (fylgja Foreldrom; ute i Skogom). I Motsetning til desja Formerna falla me den Mafjelen, som Tingordet jamnaste heve, fyr Nenneform.

Merkn. I Hardang bruka dei ikkje Avsynsform, lifaeius er det mangsiad i Telamorf.

§ 28. Etter si Bøygning kunna Tingordi verta oppstelte i tri Flokkar, ein fyre kvart Ryn, og det so-leides, at me innansfyre kvart Ryn stilja millom dei Ordi, som enda med Konsonant (Baat, Bygd, Ord) og deim, som enda paa Vokal (Hage, Visa, Dyra).

Mannfynsord.

a) Konjunkt-endaude.

§ 29. Eksempel.

	Gintal.		Mangtal.	
	Ubundi form.	Bundi form.	Ubundi form.	Bundi form.
Memneform	Dag	Dagen	Dagar	Dagarne
Avsynsform		Dage		Dagom *)
Eigeform	Dags		Daga	

Um forleides Eigeformi vert umskrivi jaa § 40.

Fleire Ekj.: Mal, Baat, Fjst, Fugl, Gard, Hest, Odd, Ring, Stof.

§ 30. Som Dag verta alle Mannfynsord bøygde, naar dei enda paa Konjunkt elder er Einstavingsord — undtakand:

1. Ord, som enda paa —el og —ul; i deim vert e og u framfyre i utstoytt i Mangtal. Ekj.: Spegel, Mgt. Speglar; Dugul, Mgt. Duglar.

Merkn. Likæins: Hamar, Hamrar; Navar, Navrar; Sumar, Sumrar; Vetter (Vinter), Bettrar (Vintrar); Morgen, Mornar, (eld. Mernar, utt. Menmar).

2. nokre Ord, som jaa —er istadenfyre —ar i Memneformi i Mangtal. Ekj.: Kvist, Kvister. Endar eit slikt Ord paa g elder k og heve linn Vokal i Roti, far det j i heile Mgt. Ekj.: Begg, Beggjer, Beggjom.

Merkn. Desse Ordi er: Vekk, Velg, Bent, Bjorn, Brest, Byl (Bindslaga), Dregg, Dreng, Drykk, Flekk, Gjest, Gong, Gris, Hegg, Hyl (Dyrt i ei Elov), Klegg, Kost (Vilfer), Legg, Leist (Hofeleist), Lekk (Ring i ei Kjedra), Lest (12 Tunnor), Lid (Led), Lim (Lem), Lit, (Let, Farge), Lut (Deisd), Lot (bjuv, still Vekk),

*) Dei Formerna, som staa i Klemmer (), er ikkje naudsynlega. Avsynsformi er ikkje allsaa brukande, Eigeformi næstan berre i Samansetning.

Man: *egge, ruge, ... - ruge id. ubor*
fyrd i Mittel

Lon (Tre), Mun (Muner = Egedom), Reit (Matrett), Rev (Rov), Rygg, Ryt, Sand, Sekt, Serf, Sid (Stift), Sleng, Stad, Stegg, (Rjupesteegg), Streng, Styl (Stylt), Styng, Vegg, Veif, Veng, Verk, Vev, Vin (Ven), Vrn, Vyl. Hertil kjem ogsø: Døler, Egder, Fyrder (Fjordbuar), Teler, Trønder, Byggjer (Selvbyggjer, Sparbyggjer).

3. nokre Ord, som Nemnesformi i Mangtal faa —er og samstundes kjodbrigda Rotvokalen (§ 19). Ekf.: Son, Mgt. Sønner, Avshynsform Sonom, Eigeform Sona.

Soleides verta bøygde: Fot (Føter), Mann (Menner), Nagl (Negler), Spon (Spøner), Traatt (einfild Traad i ei Snor, Mgt. Tøtter), Traad (Træder), Vott (Vetter). — Fader (Fæder, Avsf. Fædrom); Broder (Brøder, Brødrom).

4. nokre Ord, som faa —ar istadensfjyre —s i Eigeform Gintal. Ekf.: Rygg, Samansetning: Ryggjar-tak (eld. Ryggjetak).

Sovorne Ord er: Vent (Ventjargaava), Botn (Botnarløysa), Draatt (Draattarreim), Dreng (Drengjarkall = Drengkall, Sveinkall), Fred (ein Fredar Mann), Gut (Gutarbarn), Katt (Kattarlabb), Kost (Kostarhelde), Mat (Matarbryggsla), Meid (Meidarhals), Mun, Reit (liten Naser med Potetor, Kaalrabi, Næpor), Rett (Rettargang), Sjo (Sjoar Jø), Skog, Skurd (Skurdarfolk = Slaattfolk), Son, Veder (Ver), Vest, Veg, Vid (Ved), Vin.

5. Sko og Ljaa; Mgt. Skor, Ljaar.

Mannfynsord.

b) Vokal=endande Mangstavingsord.

§ 31.

Eksempel.

	Gintal.		Mangtal.	
	Ubundi Form.	Bundi Form.	Ubundi Form.	Bundi Form.
Nemnesform	Ende	Enden	Endar	Endarne.
/ Avshynsform		Enda		Endom
{ Eigeform	Enda		Enda	

Um Eigeformi sjaa § 40.

Fleire Ekf.: Granne, Hage, Hane, Hjole, Sele, Straale.

§ 32. Som Ende verta alle Mannfynsord bøygde, som enda paa tonlaus—e, sonersom Bonde, Mgt. Bønder.

Rvinnfynsord.

a) Konsonant-endaende.

§ 33. Rvinnfynsord, som enda paa Konsonant, faa i bundet Tintal —i (mange Stader —e eld. —a). Til Eksempel paa heile Bøygningi kann tena:

	Tintal.		Mangtal.	
	Ubundi Form.	Bundi Form.	Ubundi Form.	Bundi Form.
Nemneform	Grein	Greini(a)	Greiner	Greinerna
{ Avsynsform	Greinnenne		Greinom	
{ Eigeform	Greinar		Greina.	

Um Eigeformi sjaa § 40.

Fleire Eksempel: Bygd, Fil, Naal, Sofu. — Mark (Markjer).

§ 34. Som Grein verta alle Rvinnfynsord bøygde, naar dei enda med Konsonant elder Samljod elder er Einstavingsord (Bru) — undanteket:

1. nokre Ord, som faa —ar og —arne i Nemneformi i Mgt. Ekf.: Elv, Mgt. Elvar, Elvarne.

Merkn. Som Elv verta bøygde: Nabr (Blaadnabr), Nar (paa Baat), Brit (frutt Vent), Byrd, Grm, Flis, Geil (Bog millom tvau Gjerde, Smog millom tvau Hus), Greip (Molbgreip, Greipresta), Grind, Gyger, Gymbur (eld. Gimber, ung Saud, som ikkje heve havt Lamb), Heid, Helg, Herd, Hind (Hjortkolla), Kleiv, Kvern, Lein (Lid, Hellsida), Liver, Meru, Mjodm (Mjodmarne = Hosterna), Myr, Møp, Næver, Reim, Rim (Loerstoff i

ein Stige eld. Grind), Rip (østte Bordet i Baaten), Røyr, Røys (Steinrøys), Silb, Sin, Sneis, Spit (Handspit), Strind (ei Stripa i Ly, ein Kant o. m.), Svill, Sæter, Vit, Vik, Vh, Vyr — og alle Ord paa —ing (Gjerning, Gjeringarne). Desse Ord faa —jar i Mgt.: Egg, Eng, Høs, Klyv, Skjel (Kraakefjel) og Vid (= Vidja). Il (Undersida paa Foten) vert mest brukat i Mgt. Iljarne. Vyr („Vor“) heiter i Mgt. Vyrer eld. Dyrar.

2. fume Ord med open o i Roti, og som i Mangtal hava a i Staden. Efs.: Ofsl; Afslær, Afsla, Afslom.

Soleides: Ros (ein Dunge; eit avbrent og tilsaatt Jordstykke, Mgt. Raser), Gorn (Tarm), Nos (= Nasa), Nov, Ogn (paa Korn), Torv („Det var Tarverna“ = det kunde trengast).

3. nokre Ord med open o i Roti, og som brigda o til e i Remneformi i Mangtal og til a i Eigeformi; i Avshynsformi hava dei o. Efs.: Tonn, Tenner; Eigef. Tanna, Avshynsf. Tonnom.

Soleides: Doff (Smiledekker), Fonn, Hont, Logg, Mork, Not (Frukt), Rong (paa Baat; „sitja i Rongi“ = sitja i Skuten), Stong, Tong, Bot (paa Isen), Bomb. Vikæins: Hond (eld. Hand), Ond (eld. And), Rønd (eld. Rand), Strond (eld. Strand). Gron (eld. Gran), Mgt. Graner elder Grener.

4. nokre Ord, som hava Ljodbrigde (§ 19) i Remnes. Mangtal. Efs.: Gaas, Gjæser; Bot, Bøter; Avshynsf. Gaasom, Botom; Eigef. Gaasa, Bota.

Soleides: Bot, Brot, Flaa (ei liti Hylla i bratte Fjellet; ogso Kaol, Fljot), Flo (Marflo), Glod, Gro (eit Slag Frost), Grov (Bekk; Grovarbarden = Bekketromen), Klo, Kraa, Ku, Laag (eit nebbdottet Tre), Lus, Mus, Naatt (eld. Natt), Not (Garn), Naa (paa Baat), Naat (opi Remna i Isen), No (Farnstiva, Skruvro), Rot, Skaat, Skraa (Laasakraa; Bistakraa), Slaa (Tverflaa), Taa, Taag, Tø (Flaa, Hylla i Fjellet). Dotter (Mgt. Dotter, Avff. Døttrom), Moder (Mgt. Møder, Avff. Mødrom).

Rvinnfynsord.

b) Vokal=endande Mangstavingsord. = *svakke ord*

§ 35. Eksempel.

Eintal.

Mangtal.

Ubundi
Form.

Bundi
Form.

Ubundi
Form.

Bundi
Form.

Remneform

Bifa

Bifa(v)

Bisor

Bisorna

{ Avsynsform

Bifonne

Bisom }

{ Eigeform Bifo }

Um Eigeformi sjaa § 40.

Soleides verta alle Rvinnfynsord bøyge, som enda paa a og hava meir en eit Stavelse.

Fleire Eksempel: Fura, Klokka, Rona, Vika.

Infjefynsord.

a) Konjonant=endande.

§ 36. Eksempel.

Eintal.

Mangtal.

Ubundi
Form.

Bundi
Form.

Ubundi
Form.

Bundi
Form.

Remneform

Nar

Naret

Nar

Nari

{ Avsynsform

Nare

Narom }

{ Eigeform Nars }

Nara }

Um Eigeformi sjaa § 40.

Fleire Eksempel: Bord, Bur, Dyr, Fat, Glas, Tre.

§ 37. Som Nar verta alle Infjefynsord bøyge, som enda paa ein Konjonant; lifacins dei, som enda paa e. Ek.: Epse, bundet Eint. Eplet; ubundet Mangt. Epse; bundet Mangt. Epli. Merk:

1. Sume Ord med a i Noti sjaa hardt Bjodbrigde i Mangtal (§ 19, Merkn.) Ek.: Barn, Born.

Soleides: Aks, Vand, Lamb, Plagg, Skast, Vam.

2. Ord, som enda paa —ge og —te, faa i fram-
syre a og o. Eft.: Gjenge, Gjengjom; Merke, Merfja,
Merfjom.

Juftefynsord.

b) Vokal=endande.

§ 38.

Eftempel.

	Gintal.		Mangtal.	
	Ubundi	Bundi	Ubundi	Bundi
	Form.	Form.	Form.	Form.
Nemneform	Auga	Augat	Augo(or)	Augo(orna)
{ Uofynsform		Auga		Augom
{ Eigeform	Auga		Augna	

Um Eigeformi fjaa § 40.

Soleides verta brygde: Hjarta, Noda (= Nysta),
Nyra, Nysta, Ofka, Dyra.

Um Uofynsformi og Eigeformi.

§ 39. Uofynsformi kann verta brufad:

1) til aa merkja ut, fven det er, som Gjerningi i
Setningi fjer fyr. Eft.: Han gav Gutom Mat.

2) i Lag med nokre Gjerningsord. Eft.: Han
hjelppte Foreldrom.

Slife Gjerningsord er: duga, fylgja, gagna, hjelpta,
høva, lifjast, lyda, foma, tena.

3) i Lag med nokre Eigenfapsord. Eft.: Han
er rædd Hundom.

Slife Eigenfapsord er: kvitt, leid, lif, ulif, ftyld.

4) etter fume Præpofiffjonar elder Høveord. Sjaa
§ 104, Merkn. 1.

Merkn. 1. I alle desse Tilfelli kann ein nytta Nemneformi.

Merkn. 2. I fume Ordsetningar hava me ogfo atter fraa
gamle Maalet ei ubundi Uofynsform. Eft.: han reifte av Garbe;
bera Handi i Fatle; fara i Make; fem Vifor av Sumre (= etter

Sumarmaal, 14de April); vera paa Fotom; dei gjeft i Fæstom (= var trulovade); vera i Live.

§ 40. **Eigeformi** vert mest brukad i Samanjetning og hymse Talemaatar. Ekf.: eit Mars Tid; til Åvelbs; til Mons; innan Stoffs; Manna millom. Sjeldan elles: Bondens Vis; Mannsens Luffa. Eigeformi i andre Høve maa ein difyre i Landsmaalet umskriva (likjom i Engelft, Franskt og hymse andre nye Maal). Denne Umfkrivningi kann ganga fhr seg paa ein av desse Maatom:

1) med Præposisjonar, helst aat og til, men ogso av, etter, fyre, i, med, paa, hver. Ekf.: Arven aat Guten; Ketten til Grannen; Sanden i Havet; Kjølen paa Baaten.

2) med aa setja sin (si, sitt, sine) etter Tingordet. Ekf.: Mannen sin Hatt. Det var Guten si Skuld.

3) med aa setja hans og hennar framansyre. Ekf.: Baaten hans Olav; Rokken hennar Gunhild. Dette Ordlaget kann ein berre bruka framfsyre Folskenamn.

4) med Samanjetning. Ekf.: Naustvegg = Veggen paa Naustet. Kongsgard = Garden aat (til) Kongen = Kongen sin Gard.

Merku. Gamal bundi Eigeform i: taka til Fotanne (= funda seg, springa); til Naattanne = til Nattar = til Natti; Husanne millom = Husa millom.

Eigenfapsordi.

Bøygningformer.

§ 41. **Eigenfapsordi** verta bøygde i Ryn og Tal og retta seg etter Tingordi, som dei staa attmed. Ekf.: stor Mann; stort Hus; store Menner; stora Ryrhjør.

Naar dei standa utan Skilningsord elder etter det ubundne Kjenneord, verta dei bøygde soleides:

Gintal.

Mangtal.

Mannfyn. Kvinnfyn. Innfjefyn. Mannfyn. Kvinnfyn. Innfjefyn.
rif(er) rif rift rife rifa(e) rife

Ekf.: ein rif (elb. rifer) Mann; ei rif Kona; eit rift Land; rife Menner; rifa Gjentor; rife Folf.

§ 42. Merk: 1. Ord, som enda paa —t med Konsonant elder Samljod framansyre, faa infje nokon nh —t i Innfjefyn. Ekf.: svart Hatt; eit svart Klæde.

2. I Ord, som enda med —d, flyt —d i Gint. Innfjef. saman med —t til —tt i Uttalen. Ekf.: hard, hardt; blid, blidt. — Naar —d ikkje høyrer til Noti, men er sjølv Ending, fell han burt framsyre t: bygd, bygt; lagad, lagat.

3. Ord, som enda paa Vokal, fau —tt i Innfjef. Gint.: nh, nytt.

4. Nokre Ord med tvo Stavingar verta saman-dregne i Mangt. Ekf.: gamall, gamle; hmis, hmise; diger, digre.

5. gamall heiter i Kvinnfyn Gintal gamal elder gomol, Innfjef. gamalt.

§ 43. Eigensfapsord, som enda paa —en, verta bøygde soleides:

Gintal.

Mangtal.

Mannfyn. Kvinnfyn. Innfjefyn. Mannfyn. Kvinnfyn. Innfjefyn.
open opi opet opne opna(e) opne

Som open verta Partijip (elder Eigensfapsmaanten) av sterke Gjerningsord bøygde. Ekf.: komen, faren, skriven o. f. fr.

Merk: myfen er utan Mgt. liten fjer i Mgt. litte.

§ 44. Naar Eigensfapsord haava det bundne Rjennneord elder eit annat Skilningsord (som: min, vaar, denne) framspjre seg, verta dei bøygde soleides:

E i n t a l.

Mannfyn.	Kvinnfyn.	Intjefyn.
den rife	den rife(a)	det rife(a)
den opne	den opne(a)	det opne(a)

M a n g t a l.

Mannfyn.	Kvinnfyn.	Intjefyn.
dei rife	dei rife	dei rife
dei opne	dei opne	dei opne.

Merk.: Dei Ordi, som er umtalade i § 42, 4, verta ogso samandregne i desse Formerna.

§ 45. Sume Eigensfapsord haava alltid same Formi. Soleides alle Ord paa —ande (jaaande, truande), einstaka, faalida, jamstroka, manglida, sjolbvita; dessutan: fagna, gripa o. s. fr.

Merkn. I Talen er ogso Partisip paa ad utan Bøygning elber Bending. Etl.: Steinen er kasta(b), og: Steinarne er kasta(be).

L i k n i n g s f o r m e r elder G r a d f o r m e r.

§ 46. Av aalmenne Eigensfapsord vert det lagat nye, som haava same Grunnthdingi, men nemna Eigensfapen i ei høgre elder i den høgste Grad. Dette Formstifte med Eigensfapsordet falla me Gradbøygning (Komparasjon). Etl.: rik, rikare, rikaste. Upphavsformi falla me Grunnform (Positiv), rik; den andre heiter Høgregrad (Komparativ), rikare; den tridje nemna me Høgstegrad (Superlativ), rikaste.

§ 47. Dei fleste Eigensfapsord haava leggja i Høgregradi —are og i Høgstegradi —aste til Grunnformi:

Grunnform.	Høgregrad.	Høgstegrad.
lett	lettare	lettaste
tru	truare	truaste
varleg	varlegare	varlegaste.

Merkn. Ord paa —en og —er fjota ut —e i Grabbøygningi. Ekj.: open, opnare, opnaste.

§ 48. Summe Eigenskapsord faa i Høgregradi —re og i Høgstegradi —st og liobbrigda Bokalen (§ 19):

ung	yngre	yngst
stor	større	størst
lang	lengre	lengst.

Soleides: faa, høg, jmaa, tung og stundom: djup, fager, grov, haag, laag, trong (trengre).

§ 49. Nokre Ord laga Gradformerna av ei onnor Rot en Grunnformi. Ekj.: god, betre, best.

Merkn. Elske uregelrette Ord er: vond, verre, verst; liten, mindre, minst; myken, meire, mest; mange, fleire, flest; gamall, eldre, eldst..

§ 50. Nokre Eigenskapsord finnaft berre i Høgregrad og Høgstegrad. Ekj.: indre, innt.

Soleides: ytre, ytst; nedre, nedst; øvre, øvst, lifaeins: attare, fremre, nordre, sydre, øystre, vestre. — Berre i Høgregrad: høgde og vinstre. — Berre i Høgstegrad: einaste.

Merkn. Nokre Eigenskapsord hava ifkje ferstilda Former fyre Høgregradi og Høgstegradi. Ekj.: frofutt, framand, spakvoren. I desse Tilfelli kunna me umstirva Høgregradi med meir og Høgstegradi med mest: meir frofutt, mest frofutt.

§ 51. Høgregradformerna er ubøygjande (rifare, lengre); lifaeins Høgstegradformerna paa —aste; Formerna paa —st verta bøygde som aalmenna Grunnformer, undanteket i jume Tilfelle. Ekj.: Han er (den) yngste Sonen; han er yngst (men ogso: dei er yngst).

§ 52. Eigenskapsord kunna stundom verta brukade i

den bundne Formi utan Skilningsord framanshyre. Ekf.: Hugen dreg halve Vassjet. Han er infje beste Mannen, som mest fiska. Det var myrke(a) Natti, daa me kom fram. Kjære Vin.

Merkn. Summe Eigenskapords er vortne mesta til Tingord. Ekf.: Svarten; Blaffen; Gamlen; Rauden.

P r o n o m e n i.

§ 53. Pronomeni verta deilte i: 1) Personlege Pronomen. 2) Utervijande (refleksive) Pronomen. 3) Eigedomspromen. 4) Paavijande (demonstrative) Pronomen. 5) Spyrjande (interrogative) Pronomen. 6) Relative (atterfjorande) Pronomen. 7) Ubundne (indefinite) Pronomen.

Merkn. Pronomeni er eigenlege anten Tingord (eg, dei, ven) elder Eigenskapords (nokon, denne).

§ 54. Dei personlege Pronomen er eg fyre fyrste Person (den, som talar), du fyre andre Person (den, som er taltalad), han, ho, det fyre tridje Person (den elder det, som er umrødt). Desse Pronomeni hava ei ferleg Form, naar dei er Subjekt elder Hovudlid i Setningi (Subjektform), og ei onnør Form, naar dei staa i andre Høve elder i Underlidom i Setningi (Objektform, Underform). Ekf.: Eg skriv. Han saag meg. Elles verta dei brygde soleides:

E i n t a l.

Fyrste Person.		Andre Person.		Tridje Person.	
				Mannkyn.	Kvinnkyn. Sjuketyn.
Subjf.	eg	du	han	ho	det
Objf.	meg	deg	honom	henne	det
Eigef.	—	—	hans	hennar	(des)
		M a n g t a l.		M e r k n.	
Subjf.	me (eld. vi)	de		dei	
Objf.	oss	dykk (eld. dykker)		deim (e. dei)	
Eigef.	(offar)	dykkar		deira	

Merkn. 1. Vestlandet, Fjellbygderne: **me**; Austlandet, Nordlandet: **vi**; **dykk** vert sumstadi uttalat: **døkk, dokk, ditt, dekk**, (deko, dikkon). I Mgt. vert Objektformi sumstadi nytta som Subjektform: oðs ha' gjort det; dykk (døkk, dokk) maa koma no; dei m. (utt. dem) vilde fara heimi, sa' de(i)m.

Merkn. 2. Det er eg, det er du, det er han, det er dei; (ikkje: det er meg, det er deg, o. s. fr.)

§ 55. Det attervisande elder refleksive Pronomen seg viser alltid att paa Subjektet i tridje Person. Ekf.: han gav seg. Dei gleda seg.

Merkn. Skilt med seg er kvarannan, Mgt. kvarandre, og einannan. Ekf.: Dei gjekk ofta til kvarannan (to Menner). Dei var forslitet fjeude med kvartannan (Mann og Kvinna).

§ 56. Eigedomspronomeni verta bøygde som Eigenskapssord i Ryn og Tal:

Eintal.			Mangtal.		
Mannryn.	Kvinnryn.	Jntjeryn.	Mannryn.	Kvinnryn.	Jntjeryn.
min	mi	mitt	mine	mina(e)	mine
din	di	ditt	dine	dina(e)	dine
sin	si	sitt	sine	sina(e)	sine
vaar	vaar	vaart	vaare	vaara(e)	vaare.

Merkn. Afsynsformer er i Bruk her og kvar (minom, minne, mino; dinom, dinne, dino o. s. fr.).

§ 57. Dei paavisande Pronomeni er:

Eintal.			Mangtal.
Mannryn.	Kvinnryn.	Jntjeryn.	
den	den	det	dei
denne(a)	denne(a)	dette(a)	desse(a)
hin	hi	hitt	hine(a)

Merkn. den det heiter ogso dan dat vestansjells. Nfd. Baag-
søy den, men da(t). Denne = den her; denna = den der; desse
= dei her; dessa = dei der. No det, bat finst ei Afsynsform
di. — hina er Kvinnryn Mgt.; ogso hine.

Merkn. 2. Til dei paavisande Pronomen kann ein ogso
rekna: same, slik, sovoren, baade, sjølv.

§ 58. Til relatiivt (atterførande) Pronomen vert Smaaordet som nyttat; det er ubøygjande.

§ 59. Spyrjande Pronomen er kven og kvat (utt. kva).

Merkn. kvat heve ei Avsynsf. kvi = kvishre. Kven i Eigeform: kven sin eld. kven aat.

§ 60. Ubundne Pronomen er:

Eintal.			Mangtal.
Mannsyn.	Kvinnsyn.	Jutjesyn.	
all	all	alt	alle(a)
annan	onnor	annat	andre(a)
annankvar	onnorkvar	annatkvart	—
einkvar	eifor	eitkvart	—
ingen	ingi	inkje	ingi
forkje	forkje	forkje	—
kvar	kvar(for)	kvar	—
nokon	nokor	nokot	nokre(a)
sum	sum	sumt	sume(a)

Frankleides: ein; Efs.: Det er ikkje alle Gjestebod ein skal fara til og ikkje alle Spørsmaal ein skal svara til. Det, upersonlegt; Efs.: det regner, det snjovar (ogso: han regner, han snjovar).

Merkn. forkje er det same som „nokon av tvo“. Efs.: Han vilde hava deim baade; men han jekk ikkje forkje (nokon av deim). Endaa dei var tvo paa Baaten, gjerde dei ikkje nokot forkje (= nokon av deim).

Talordi.

§ 61. Talordi er anten Grunnatal, som ende-
fram visa Mengdi med Ting, elder Ordenstal (Rad-
tal), som merkja ut Plasjen, som Tingen heve i ei
vijs Rad.

§ 62. Grunnatali er ubøggjande (tolv, trettan) so nær som dei fyrste fjøre:

Mannfyn.	Kvinnfyn.	Innfjefyn.
ein (Mann)	ei (Kona)	eit (Barn)
two (Menner)	two (Konor)	twan (Born)
tri (Menner)	tri (Konor)	try (Born)
fjøre (Menner)	fjora (Konor)	fjøre (Born)

Merkn. Grunnatali er: ein, two, tri, fjøre (fira), fem, seks, sjau, aatta, nio, tio, elleve, tolv, trettan, fjortan, femtan, sekstan, sjauttan (syttan), attan, nittan, tjugo, ein og tjugo o. s. fr. tretti, fyrsti, femti, seksti, sjautti (sytti), aatteti, nitti, hundrad, tusund.

§ 63. Ordenstali (Radstali) verta bøgde som Eigenstapsord i bundi Form. Ekf.: den fyrste Baaten; den tridje(a) Boki.

Merkn. Ordenstali er: den fyrste, andre, tridje, fjorde, femte, sette, sjaunde, aattande, niande, tiande, ellefte, tolfte, trettande, fjortande, femtande, sekstande, sjauttande (syttande), attande, nittande, tjugande, den ein og tjugande o. s. fr. trettianiende, fyrtiande, femtiande, sekstiande, sjauttiande (syttiande), aattetiande, nittiande (hundrade, tusunde).

Kjennord i.

§ 64. Det ubundne Kjennordet, som merkjer ut Tingen som aalmenn elder uviß, heiter som fyrr nemnt ein og vert bøggt i Kyn: Mannfyn ein, Kvinnfyn ei, Infjefyn eit. Ekf.: Ein Baat. Ei Mar. Eit Segl. — Finst ogso i Mangtal: eine. Ekf.: Dei fara som eine Galningar. Smkn.: Kvad for eine er det dei meina?

Merkn. Framfyre Talord med Tydingi „paa Lag“, „kringum“ alltid ei. Ekf.: Ei trettan fjortan; ei aatta Styffe.

§ 65. Det bundne Kjennordet, som merkjer ut Tingen som kjend elder særskild, og som soleides likjom bind honom til aa tyda ein viß Ting, heiter den framfyre Eigenstapsord og vert bøggt i Kyn og Tal.

Ekf.: Den store Fossen; den lengste(a) Visa. Dei gamle Federne.

Merkn. Det bundne Kjenneordet er etter sitt Upphav same Ordet som det paaaisande Pronomen.

§ 66. I Lag med Tingordi er det bundne Kjenneordet bortet upp i ei Ending (Mannen, Soli, Huset) og er soleides avgreidt fyrr med Øvershni yver Tingordi.

Gjerningsordi.

§ 67. Me kunna tentja oss, at ei Gjerning gjeng fyr seg no elder at ho heve gienget fyr seg fyrr elder at ho vil koma til aa ganga fyr seg eingong i Framtidi. Me skilja etter dette millom tri Tider: Notid (eld. Samtid) — eg skriv — Fyrrtid — eg skreiv — Framtid — eg vil skriva. Gjerningsordet heve i Norst liksom i mange stglde Maal særskilda Former berre fyr two Tider: Notid og Fyrrtid.

Merkn. Notidformi vert ofta brukad um Framtidi. Ekf.: Han kjem imorgen. Framtidformi vert elles flapad med Samansetning, anten vil elder skal. Vikaeins er det med dei andre Tidformer, som i ymse langframande Maal hava sjølofjoda Former; Perfektum vert umskrivet med: (eg) here, Pluskvamperfektum med: (eg) hadde. § 70, Merkn.

§ 68. I Notid (og Fyrrtid) hava Gjerningsordi two Talsformer, Eintal og Mangtal. Eintalsformi vert brukad, naar Subjektet er Eintal: eg, du, han, Mannen skriv; Mangtalsformi, naar Subjektet er Mangtal: me, de, dei, Mennerne skriva.

Merkn. I Fyrrtid er ittje Skilnaden millom Eintal og Mangtal gjennomfjord i Ry-norst. I dei linne Gjerningsordi, me falla, er det ingenstad i Landet nokon Skilnad; i dei sterke er han ittje aalmenn. I denne Boki er det gjort Stil i Notid, so nær som i: er, skal, men ittje i Fyrrtid.

§ 69. Me kunna segja ut Gjerningsordet paa ymislege Maatar:

1. Me kunna fortelja endesfram, at nokot hender. Efj.: Dei koma no. Han sat og arbeidde. Denne Utsegjingsmaaten falla me Forteljingsmaate (Indikativ).

2. Me kunna ynskja, at nokot hender. Efj.: Gud hjelpe oss. Na, um eg finge det. Denne Maaten falla me Ynskjemaaten (Konjunktiv).

3. Me kunna bjoda, at nokot vert gjort. Efj.: Skriv! Statt! Spring! Gange fram, Gutar! Denne Maaten falla me Bjodemaate (Imperativ).

4. Me kunna berre nemna Gjerningi utan aa binda henne til nokot Subjekt. Efj.: Na koyra, aa leika. Denne Maaten falla me Nemnemaaten (Infinitiv).

Merkn. Etter desse Gjerningsordi vert a a utelattet: bella (vinna); eg beller ittje gjera det; byrja; herba (tola); eg herber ittje hoyra paa det; tunna; lata; laatast; han lest vera framand; ljota (maa); me ljota reisa; lysja; maa; nemnast (bry seg um); han nentest ittje tosa det; orka; segjast; skula; synast; timast; tora; troysta (vaaga); han troyster ittje leggja ut; turva; tykja; verta; eg vert vel ganga; vilja, vinna.

5. Me kunna tenkja oss Gjerningi lifsom ein Eigenskap hjaa ein Ting. Efj.: Det kom ein Jugl fljugande (Motid); ein kastad Stein (Fyrrtid). Denne Formi falla me Eigenskapsmaaten (Partisip).

Merkn. Partisip elder Eigenskapsmaaten vert hoygt som Eigensfapord, § 42, 2, § 43, § 45 og § 99.

§ 70. Gjerningsordet vert etter detta hoygt i Tid(2), Tal(2) og Maate(5). Nemnemaaten, Fyrrtid i Forteljingsmaaten og Fyrrtid i Eigenskapsmaaten falla me Hovudtider. Efj.: finna, faun, funnet; dylja, dulde,

dult; fasta, fastade, fastat. Naar me kjenna desse Tiderna, kunna me skapa dei andre av deim.

Merkn. Umfram dessa Formerna hava me ogsa nostra, som enda paa —si(asi), den atterverfande Form (Nesketjusform). Etsj.: det bagast; han jegjesh vera sjut; dei skjemmaast ikkje. Sereelgi Form fyre Passiv (Lideform) bruka dei berimot herre sjeldan paa Norst, helst upersonlegt. Etsj.: Det spyrst. Dei passiv Former elder Lideformerna verta elles umstrivna med Fyretid i Eigenslagsmaaten og Tiderna av vera og verta. — Hava, skule, vera, verta og vilja falla me Hjelpregjerningsord.

§ 71. Etter den Maaten, Gjerningsordi skapa Hovudtiderna paa, deila dei jeg i tvo store Hopar: sterke og linne. Sterke Gjerningsord falla me deim, som skapa Hovudtiderna med Hjelp av Djodsprang (§ 20) —finna, fann, funnet —linne falla me deim, som skapa sina Hovudtider med Endingar: doma, domde, domt.

Sterke Gjerningsord.

§ 72. Etter det ymislege Djodspranget deila dei sterke Gjerningsordi jeg i jeks Klasser elder Rader. Til ei Fyresjning av alle ferskilda Former, som eit sterkt Gjerningsord heve, kann tena fara.

Forteljingsmaate.

Dustjemaate.

Notid.

Notid.

Eintal: eg, du, han fer

Baade Tal: fare

Mangtal: me, de, dei fara

Fyretid.

Fyretid.

Eintal: eg, du, han for

Baade Tal: føre (sjeldan)

Mangtal: me, de, dei for

(eld. foro).

Djodemaate.

Eigenslagsmaate.

Eintal: far!(du)

Notid: farande.

Mangtal: fare!(de)

Fyretid: faren (fari, faret).

Nemnemaaate.

fara.

§ 73.		Fyrste Klasse.		
Nemne- maate.		Notid Fortelj.	Fyrtid Fortelj.	Fyrtid Ei- genfapsm. funnet.
finna	Gint.	fiun	fann	
	Mangt.	finna	(funno)	
bresta	Gint.	brest	brast	brostet.
	Mangt.	bresta	(brosto)	

Merku. Som finna: drifka, flinga, spinna, springa; brenna, bamba (gyva), renna. — binda, stinga, vinda hava i Fyrtid: batt, natt, vatt (Mgt. bundo, fingo, vundo) og Bjodem. Gint. litt, jitt, vitt; Mgt. binde, finge, vinde.

Som bresta: blefka (blaasa lint, um Binden), detta, fella (falla), gjelda, gjella (gnella; „Gunden goyr og gjell“), gleppa, gletta (= glida, fnaava), gnella, helpa (oftare lint: hjelpa), flefka (flikka (um Byrja); „det fleff ikkje aat honom“ = det er ikkje nog aat honom), fleska (flisira), knefka, knetta, treppa („det frepp ihop“, det fryp ihop), kvefka, kvelva, kveppa, kverva (det tvær burt, det kom av Syne), nerta (= koma aat, røypa), refka, fjella (gnella), fjelva, skrella (smella), skreppa (glida; ogj. skreppa ihop = freppa), skvetta, sleppa, stetta („Besten heng og stett (fleng) paa honom“), smella, smelta, smetta, snerta („Han snart av“ = han kom seg burt), snerpa (Styrlarne snerpa ihop = freppa), snerta („Han hoppade yver Stolen og snart (kom) ikkje nedaa“), sverva (ringa seg, fara i Ring, ida, um Batnet), tverra (minta; „det tverr i Rotingi“), vella (streyma), velta, verpa, verta (eld. verda).

§ 74. Uregelrette er: høgga (hogg; hogg; hogget), nyggja (nygg; nogg; nogget; „Baaten laag og nogg seg mot (sfrapade, hogg paa) Fjellet“; „Skoen nygg meg“), syngja (syng; song, sunget), støfka (støff; støff; støffet), trenga (treng; trong; trunget). — Som nyggja gjeng: tyggja. Som støfka: støfka (verta sorgmodig), skrofka (= freppa, snerpa), sløfka (sløfna, um Eld, Djos), støfka (bresta; falla ut; ogjo = skvetta, kveppa). Som trenga: flengja.

§ 75. Andre Klasje.

Nemne- maate.	Rotid Fortelj.	Fyrtid Fortelj.	Fyrtid Ei- genfapsm.
fveda {	Eint. fved	fvad	fvedet.
	Mgt. fveda	(fvaado)	
giva {	Eint. giv	gav	givet
	Mgt. giva	(gaavo)	
fitja {	Eint. fit	fat	fetet
	Mgt. fitja	(faato)	
bera {	Eint. ber	bar	boret
	Mgt. bera	(baaro)	

Merku. Som fveda: drepa, freka (frjupa; vra), lefa (Baalen lat), lefa, reka. Som giva: gita („han gat (jagde) ittje eit Ord um det aat meg“). Som fitja: bida (eld. beda). Som bera: fjera, ftela, fremja (= symja).

§ 76. Uregeltte er: eta (et; aat; etet); foma (fjem; fom; fomet); liggja (ligg; laag; leget), fjaa (fer; faag; feet), fova (fov eld. fev; fov; fovet), vera (er; var; voret).

§ 77. Tredje Klasje.

Nemne- maate.	Rotid Fortelj.	Fyrtid Fortelj.	Fyrtid Ei- genfapsm.
bida {	Eint. bit	beit	bitet
	Mgt. bita	(bito)	

Merku. Soleides: bida (vera til; „det beid ittje ein, som vilde tru det“), driva, flina (flira), gina („det gin gjennom Golvei“: det gaver, Golvei er ittje tett), glida, glima (flina, lyfa; „det gleim av det“), glina (glansa), guida, grina, gripa, fika, fliva, knipa, krina, kriva (surra), lida, lita, niga (bukka seg), nita („det nit (sting, verkjer) i den eine Sida“), rida, rina (verka; „det rin ittje paa heim“: det bit ittje paa heim; strika, um Gripen), rija (standa upp; „han vilde ittje rija“), riva, figa, fina (figa, glida), ftina, fkrida, fkrifa, fkriva, flita, fmita („han smett seg av, undan“: han surde

seg av), snida (sjera), stiga, strika (paa Seglet), svida, svika, iviva, triva, vika.

§ 78. Fjorde Klasse.

Nemne- maate.	Notid Fortelj.	Fyrtid Fortelj.	Fyrtid Ei- genstapsm.
ujota	{ Eint. nyt Mgt. njota	naut (nuto)	notet
fljuva	{ Eint. flhv Mgt. fljuva	flaub (fluvo)	flövet
stupa	{ Eint. sthp Mgt. stupa	stauþ (stupo)	støpet
gyva	{ Eint. ghy Mgt. gyva	gaub (guvo)	govet

Merkn. Som njota: bjota, brjota, brjosa (= dryssa), fljota, frjosa, gjosa (vella, strøyma fram: det gaus Blødet or Saaret), gjota (gjota (støypa) knappar), tjosa (kaara; tjosa paa: røyssa, „stemina“ paa), ljota (han lyt (er nøydd til aa) gjera det), njota (tlinka), njosa, rjoda (elb. ryda: venda (Hoy); velta ut (um Korn) o. m.), rjosa (anda sterkt: han raus eg sov), rjota (falla ut, „han raut i Elvi“; knurka), sjoda (koka), stjota, tjota (tvina, um Binden; marma, um Vatnet; knurka, um Følt), trjota (saa Ende; „det tryt upp“). Som fljuva: brjupa, fjuka, fljuga, friupa, ljuga, rjuka, rjuva (riva upp), smjuga, strjuka. Som stupa: glupa (gleissa; „Hunden glaup Kaka fraa meg“), grupa (knusira, mala grevt; grupa Korn) guva (elb. gyva. „Begen er so turr, at det ghy fyre Føten“), kuta (elb. kyta = springa), suga, supa. Som gyva: sthyva (elb. stuva).

§ 79. Femte Klasse.

Nemne- maate.	Notid Fortelj.	Fyrtid Fortelj.	Fyrtid Ei- genstapsm.
fara	{ Eint. fer Mgt. fara	for (foro)	faret
taka	{ Eint. tek Mgt. taka	tof (toto)	teket
flaa	{ Eint. flær Mgt. flaa	flo (flogo)	fløget

Merkn. Som fara: ala, gala, grava, mala, stava, vada. Som tafa: afa, stafa, draga, gnaga. Som flaa: flaa (aaln. lint), flaa, twaa (vasta).

§ 80. Uregelrette er:

døya (døy)	døyr	do	daaet (ogj. lint).
gøya	gøyr	go	gaaet (aaln. lint)
hevja	hev	hov (hovo)	hovet (ogj. lint)
laupa	løyp	ljop (eld. laup)	laupet (ogj. lint)
læja eld. læa	lær	log (logo)	lætt
standa (staa)	stend	stod (stodo)	stadet
sverja	sver	svor (svoro)	svoret
treda eld. traatred		trod	tradet
vega	veg	vog (vogo)	veget
vefia	vefs	vofs	vafset
veva	vev	vov (vovo)	vovet.

§ 81. Sette Klasja.

Nemne- maate.	Notid Fortelj.	Fyrrtid Fortelj.	Fyrrtid Gi- genskapsm.
blaaaja	{ Eint. blæs Mgt. blaaaja	bles (blejo)	blaaaset
faa	{ Eint. fær Mgt. faa	feff (fingo)	fenget
ganga	{ Eint. gjeng Mgt. ganga	gjeff (gingo)	gjenget
graata	{ Eint. græt Mgt. graata	gret (greto)	graatet
halda	{ Eint. held Mgt. halda	heldt (heldo)	halbet
hanga	{ Eint. heng Mgt. hanga	heff (hingo)	hanget
lata	{ Eint. læt Mgt. lata	let (leto)	latet
laata	{ Eint. læt Mgt. laata	let (leto)	laatet

Malmenne Merknadar um Bøygningi aat sterke Gjerningsord.

§ 82. **Nemnemaaten** endar paa a so nær som i nokre Gjerningsord: flaa, flaa o. s. fr.

Merkn. I jume Maalfjore faa dei Gjerningsordi, som hava lang Vokal (graata, striva) elder som hava tvifeld. Konsonant (ganga, halda), — e i Nemnemaaten: graate, strive, gange, halde, medan dei andre Ordi faa — a: bera, fara, taka, draga. I Trondalag fasta dei endaa burt Endingi i det fyrstnemnde Tilfellet, so dei segja: aa graat', aa striv', aa gang' (Rand.); men derimot: aa bera (elb. vara), aa fara, aa taka, aa draga.

§ 83. **Notid i Forteljingsmaaten.** Eintal vert lagat av Nemnemaaten med Burtfasting av Endingi — a og med lint Bjodbrigde: fara, fer; njota, nyt; faa, fær. **Merkn.** lata, læt. Mangtal er alltid likt Nemnemaaten: fara.

Merkn. I Eint. Not. kunna dei sterke Gjerningsord ogso hava ei lengre Form paa — er. **Efs.:** finn elb. finner; bryt elb. bryter.

§ 84. **Fyrrtid i Forteljingsmaaten.** Mangtal i Fyrrtid er ikkje so aalment som i Notid og er helder ikkje gjennomført i alle Gjerningsord. **Efs.:** gøy. Fyrrt. go (elder oftaste lint: gøydde).

§ 85. **Notid i Puskjemaaten** vert lagad av Stommen i Nemnemaaten med Tillegg utav — e. **Efs.:** Han fare so langt han vil; — skjote, springe. Eintal og Mangtal er like.

§ 86. **Fyrrtid i Puskjemaaten** er sjeldhøyrd. **Efs.:** finge, føre, vøre av faa, fara, vera.

§ 87. **Bjodemaaten.** Eintal vert lagat av Nemnemaaten med burtfastad — a. **Efs.:** skjot; far. Mangtal med Ending — e. **Efs.:** skjote, fare. Endar Nemnemaaten paa Notvokalen, er Bjodemaaten lik Nemnem. flaa, sjaa.

§ 88. **Eigensjapsmaaten i Notid** endar paa —ande: komande, sjaaande. **Fyrirtid** heve Former fyre alle trykyn og vert bøygd som Eigensjapsord paa —en: kommen, komi, komet. Her er berre uppført Infjetyr.

Linne Gjerningsord.

§ 89. Dei linne Gjerningsord verta deilte i tri Deilder elder Klassor etter dei huse Endingar, dei nytta til aa skapa Hovudtiderna med. Til Eksempel paa Bøygingi aat eit lint Gjerningsord kann tena: døma.

Forteljingsmaate.

Infjemaate.

Notid.

Notid.

Eint.: eg, du, han dømer

Baade Tal: døme

Mgt.: me, de, dei døma

Fyrirtid.

Bjedemaate.

Eint.: eg, du, han dømd

Eint.: dømt! (du)

Mgt.: me, de, dei dømd

Mgt.: dømt! (de)

Eigensjapsmaate.

Remnemaate.

Notid: dømaunde

døma

Fyrirtid: dømd (Infjef. dømt)

§ 90.

Fyrste Klassa.

Remnemaate.

Notid
Fortelj.

Fyrirtid
Fortelj.

Fyrirtid Eigensjapsm.

telja { Eint. tel
 { Mgt. telja

talde talt

dylja { Eint. dyl
 { Mgt. dylja

dulde dult

setja { Eint. set
 { Mgt. setja

sette sett

Merkn. 1. Som telja: berja („berja (s)laa) flekar“; „berja (trestja) Korn“), bledja (velja), svelja, esja (svella, pusna upp, um Deig), frevja, fvetja (= fvesja), fvera (tjova), ledja (lasta eit Skip), leggja, lemja (slaa, banka), lepya (supa, um Ratten, Kalven), semja (semja seg = forsikast), svelgja, tedja, (hævda, gjoda Jorði), temja, tenja (svana ut), velja, venja,

verja, vevja (sveipa, vinna um). Som dylja: bynja (dundra, flaka), byrja („han burde ikkje gjera det“), bysja (straá utyver Galm, Lauv), drynja, drysja, dynja, dysja (smaarigna, av Skodda), dyvja (disja, „Jordi dyv;“ „det dyv (dyn) fyre Dyrom“), flysja (reinska, taka av Skalet), flytja, glynja (dundra, dynja), grymja (murra), grysja (rysja, stjelsa), knysja (knusira), mylsja (knusira; muffa), myrja (gnika, strapa; ogf. arbeida trottugt: „han gjeng no alltid og myr“), rydja, rynja („det runde (strøymde) full Bryggja med Jelf“), rysja (=grysja), strynja (strøyta, strona), smyrja, spyrja, stydja, styuja, symja, tryjsja (rydja Jordi fyr Tros), tysja (tusta), ylsja (=yrja), ymja (murra), yrja („det yr og det fryr“). Som setja: gledja, gryppja (knusira, um Korn), hylja (loyna), fylja (blaaða lint, Binden), mydja (tyggja, rota i Jodret, „Hesten stend berre og myd“), selja, skilja, skylja, stedja.

Merkn. 2. Nemnem. tru; Notid Fortelj. trur (Mgt. tru); Fyrrt. trubde; Eigenstapsm. trutt (Mannf. trudd). — Soleides: bu, fli, gaa, guaa (guaga), gro, maa (gnika, „maa av Bokstavarne“), naa, ro, saa, sy, te (visa), tra a.

§ 91.

Andre Klassja.

Nemnem-
maate.Notid
Fortelj.Fyrrtid
Fortelj.Fyrrtid Ei-
genstapsm.

dømta	{ Eint. dømer Mgt. døma	dømde	dømt
lysja	{ Eint. lyser Mgt. lysja	lyste	lyst

Merkn. 1. Soleides: 1. Gjerningsord, som er lagade av Tingord, Eigenstapsord og sterke Gjerningsord med Jodbrigde. Etf.: læsja (Læs); festa (fast); svæva (søva, svav). 2. Gjerningsord med gj og kj framfyre Endingi: sprenghja, styrtja — Tak undan: leggja (1ste Kl.); bryggja, eggja, kneggja (3die Kl.). — 3. Summe Gjerningsord med hard Vokal i Stommen: duga, gapa, kaupa, kura, laana, lura, raada, sluta, spara, siura, tapa, tola, tora, vaka.

Merkn. 2. Naar Noti endar med einzleg d eller t, vert det tillagt d og t i Fyrrtid: meta, moter, motte; leider, leidde, leiddt; men naar Stommen endar paa d eller t med Konsonant

(eld. Samlsjod) framansfyre, vert ikkje ny d elder i tillago: henda, hender, hende, hendt; festa, fester, feste, fest.

§ 92. Merk Bogningi av desse Ord:

Nemne-	Notid	Fyrrtid	Fyrrtid Gi-
maate.	Fortelj.	Fortelj.	genstapsm.
reffja	reffjer	rafte	raft
gjera	gjerer	gjorde	gjort
tyfja(tyffja)tyfjer		totte (tyfte)	tott (tyft).

Som reffja: segja, tegja, teffja, vekkja.

§ 93. Tridje Klasse.

Nemne-	Notid	Fyrrtid	Fyrrtid Gi-
maate.	Fortelj.	Fortelj.	genstapsm.
fasta	{ Eint. kastar Mgt. kasta	kastade	kastat.

Merkn. 1. Soleides dei allrasleste Gjerningsordi: hugja, jola, taka, vanta (alle paa —fa, —la, —na, —ra, —sa, —ta), jundera (alle Framandord).

Merkn. 2. Endingarne i Fyrrtid og Fyrrtid Eigenstapsm. jella burt i Daglegtaalen: kasta' (= kastade, kastad, kastat). Summe skriva: kastad, kallad fyre kastade, kallade. I Bymaali uttala dei „kastet.“ De(t) va(r) ikkje eg, so(m) „kastet“ Steinen. Bergen.

§ 94. Uregelrette Gjerningsord.

Nemne-	Notid	Fyrrtid	Fyrrtid Gi-
maate.	Fortelj.	Fortelj.	genstapsm.
auja	ohs Mgt. auja	auste	auste
eiga	eig — eiga	aatte	aatt
hava	heve — hava	hadde	havt
kunna	kann — kunna	kunde	kunnat
(muno,gu.) mun		munde	
skulo (sfu) skal — (skulo)		skulde	skulat
turva	tarv — turva	turvte	turvst
valda	velde — valda	volde	valdet
vilja	vil — vilja	vilde	vilst
vita	veit — vita	visste	visst.

Malmene Merknadar um linne Gjerningsord.

§ 95. Notid Fortelj. Mangtal er likt Nemne- maaten: me, dei telja, døma, kasta.

Merkn. Gjerningsordi av fyrste Klasse kunna i Notid Ein-

tal ogso hava ei lengre Form med —er. Ekf.: Det dyver (elb. dyv) fyr Dyrom.

§ 96. **Fyrrtid Fortelj.** Mangtal er alltid list Gintalet. Ekf.: me dømde, dei fastade.

§ 97. **Instjemaaten i Notid** vert skapad av Stommen i Nemnemaaten med Tillegg av —e: selje, dømme, faste. **Fyrrtid i Instjemaate** sjeldsynt: hedde, kynne (av hava, kunna).

§ 98. **Bjodemaaten i Gintal** er list Stommen: sel, døm, so nær som i 3dje Klasse: fasta, falla. Mangtal endar paa —e: selje, dømme, faste. Endar Nemnemaaten paa Rotvokalen, er Bjodemaaten list Nemnemaaten: ro.

§ 99. **Eigenfapsmaaten.** Notid endar paa —ande: setjande, dømande, kastande. **Fyrrtidi** vert bøygð som Eigenfapsord. Formi paa —ad heve i Mangtal —e i alle Ryn, og likaeins er det helst med Formi paa —d —t, naar ifkje Tingordet kjem strafft etter: Ayrkjorna er uppbyggde(a).

Re f l e k s i v e (atterverfande) G j e r n i n g s o r d.

§ 100. **Refleksive** eldei atterverfande Former verta skapade av dei aktive med Tillegg av: —ft.

Nemne- maate.	Notid Fortelj.	Fyrrtid Fortelj.	Fyrrtid Gi- genfapsm.
finnast	finst	fanst	funnest
	Mgt. finnast	(funnoft)	
venjast	venst	vandest	vanst
	— venjast		
synast	synest	syntest	synst
	— synast		
ottast	ottast	ottadest	ottast
	— ottast.		

Merkn. 1. Mgt. i Fyrrt. av sterke Gjerningsord er oftaste list Gintal: fanst.

Merkn. 2 I Motsetning til dei refleksive og passive Former av Gjerningsordi falla me den Maksjelen Gjerningsordet elles heve fyre Aktiv (Gjereform).

§ 101. Til ei Fyrrsynning av alla Formerna, samansette og usamansette, i Aktiv (Gjereform) og Passiv (Videform), kann tena det sterke Gjerningsordet: taka.

Actio (Gerreform).

Tiber.	Taf.	Verteljingmaate.	Actio (Gerreform).			Eigensfapmaate.
			Infijmaate.	Spiedemaate.	Remuemaate.	
Notis	Gint. tef Mgt. tafa		take	tak! tate!	taka	takande
Doortid	Gint. tof Mgt. tof (elb. tofo)*		tofe			
Fullendad Tid (Perijettum)	Gint. beve tefet Mgt. hava tefet				hava tefet	
Doer-Doortid (Plusquamperfettum)	Gint. hadde tefet Mgt.					
Doortid	Gint. vil (ftal) tafa Mgt. vilja (ftal) tafa				vilja tafa	
Fullendad Tid (Futurum eflatum)	Gint. vil (ftal) hava tefet Mgt. vilja (ftal) hava tefet					
Passiv (Vidreform).						
Notis	Gint. vert tefen (i, et) Mgt. verfa tefue (a, e)		verte tefen (i, e) verte tefue (a, e)		verta tefen, tefue	
Doortid	Gint. vart tefen (i, et) Mgt. vart (vorte)* tefue (a, e)					
Fullendad Doortid (Perijettum)	Gint. er tefen (i, et) Mgt. er (era)* tefue (a, e)				vera tefen, tefue	tefen, i, et tefue, a, e.
Doer-Doortid (Plusquamperfettum)	Gint. var tefen (i, et) Mgt. var (vaare)* tefue (a, e)					
Doortid	Gint. vil (ftal) verfa tefen (i, et) Mgt. vilja (ftal) verfa tefue (a, e)				vilja verfa tefen, tefue	
Fullendad Doortid (Futurum eflatum)	Gint. vil (ftal) vera tefen (i, et) Mgt. vilja, (ftal) vera tefue (a, e)					

* minder bruiteleg Form.

Adverb elder Fylgjeord.

§ 102. Adverbi er ubøygjande, sonær som at sume kunna faa Gradbøygning likasom Eigenstapsord. Høg-regradi endar daa jamnaste paa —are, sjeldan —r, og Høgstegradi paa —aste, sjeldan —st. Ekf.: ofta, oftare, oftaste; lenge, lenger, lengst.

Merku. meir, mest; minder (eld. mindre), minst.

§ 103. Etter si Tyding kunna me deila Adverbi i:

1. Tidadverb. Ekf.: no, daa, stundom.
2. Staadadverb. Ekf.: her, der, kvar, heim.
3. Maateadverb. Ekf.: for, soleides.
4. Orsakadverb. Ekf.: difyre.
5. Motsetningsadverb. Ekf.: likavel.
6. Stadfestingsadverb. Ekf.: ja, til visja.
7. Reitningsadverb. Ekf.: nei, langtifraa.

Præposisjonar elder Høveord.

§ 104. Præposisjonarne i Norst er: av, aat, etter, fraa, fyre (fyr), gjennom, hjaa (hos), i, med, millom, mot, or, paa (aa), til, um, under, utan, ved, hver.

Merku. 1. Til og millom styra i sume Tilfelle Eigeform av Tingordet: til Kvelbs; Manua millom; Husa millom. I dei Bygder, som dei bruka Avsynsform, styra desse Præposisjonarne alltid den Formi: av, aat, fraa, hjaa, mot, or; sumtid med Avsynsform og sumtid med Nemneform sjaa: etter, fyre, i, med, paa, ved, under, hver. Ekf.: Han er i Skogom; han reiste upp i Skogarne. — Um og gjennom styra alltid Nemneform.

Merku. 2. Samansette Høveord hava me mange utav: attaat, attimed, attipaa, attum, attunder, attved, atthver, uppmid, uti, burtaat o. s. jr.

Bindeord.

§ 105. Bindeordi er ubøygjande. Etter si Ty-

ding kunna dei verta deilste i sǵideordnande og underordnande. Sǵideordnande er: og, haade—og; elder, forkje—elder; anten elder; men. Underordnande (understǵipande) er: at, daa, diat, endaa, fyrði, innan, medan, naar, sǵoframt, um, annast, ifall o. s. fr.

Orðlagning.

§ 106. Orði kunna og sǵo sǵaa eit sǵlǵt Umstǵifte i Form, at Tǵdingi vert brǵgd, og det sǵjem fram lǵfasom eit nǵtt Orð av det gamle. Dette Umstǵifte, sǵom me falla Orðlagning, gǵjeng sǵyr sǵeg anten med Avleiðning elder Samansetning.

Avleiðningi

§ 107. sǵfjer anten med Endingar elder forutan og ofta med Ljodbrigde (§ 19). Ekf.: Leira (av Leir); Hogg (av hogga); fǵisfa (Fisf); tǵt (taka. tok); Snǵre (Snor); Sǵfja (sǵjuk); fǵesta (fast); flǵyta (fljota, flaut); Tenar (tena); Lesning (lesa); Vaagnad (vaaga); — Maandum, Kǵjarleife, Truskap, Vitlǵyja; — kvǵld (kvǵla); lydig, (lyda); minnug (minna); vandsleg, strǵv-sam, endelsaus; — sǵovna (sǵova); turka (turr).

Samansetning.

§ 108. Naar Tingord vert samansett med Tingord, kann Fyrstedeildi av Samansetningi elder Upphavssordet anten vera lǵt Grunnformi aat Ordet: Sandjord, Deggfall, Takstein, elder og sǵo kann Upphavssordet hava Eigeform: Kongsgard, Baatslengd; Skogarteig, Kǵggjartak; Hagablom; Solargang, Soknarfolk; Vikoblod, Kyrkjofolk; Arstak, Merkegard, (Riksstyre); Dagatal, Handastǵifte, Landasfred, Augnalok.

Merkn. I desse Tilfellom vert ofta brukat —e istadenfyre o, ar og a likasom i denne Boki: Landstred, Kyrtjesolt, Dagetal. Kvinnkynsord med —ing faa —s: Finningsløn.

§ 109. Naar Tingord vert ihopsett med Eigenshapsord, vert det oftaste nyttat Grunnformi aat Tingordet. **Efs.:** handsast, ordstod; likaeins naar Tingordet kjem i Lag med Gjerningsord. **Efs.:** rothogga, landganga (ein Baat). Men Mannkynsord og Kvinnkynsord, som enda paa Sjølvkjod, hava e (eld. Eigeform): makelaus, helleleggja (eld. makalaus, helloleggja).

§ 110. Naar Upphavsordet er Eigenshapsord, vert det oftaste brukat Grunnformi. **Efs.:** Storbaat, Unghest (men: Littlefinger, Samaldre).

§ 111. Naar Upphavsordet er eit Gjerningsord, vert det jamnaste tillagt ein e aat Ordstommen. **Efs.:** Lærebok, reisesør. Reine Stommen i: Farveg, Dragkula (Leif), og ar i: Lesarbarn, Kennarbakke.

Setningslæra.

1. Setningsdeilderna — Subjekt — Prædikat — Objekt — Personsobjekt — Utfyllingar.

§ 112. Naar Prædikatet er eit verkjamt Gjerningsord (§ 11, Merkn. 1), trengst det i Setningi umfram Subjekt og Prædikat endaa ei Setningsdeild, som segjer, kvat Gjerningi verkar paa. **Efs.:** Han sette ut Baaten. Denne Setningsdeildi kalla me Objekt (Mottid).

Merkn. 1. Stundom kann ogso eit uverksamt Gjerningsord hava eit Objekt, hells av same Noti som Gjerningsordet. **Efs.:** Liva eit fagert Ungdomsliv.

Merkn. 2. Notre Gjerningsord hava eit tvifelsdt Objekt. **Efs.:** Han kallade Guten en Seling.

§ 113. Summe Gjerningsord vilja ogso krevja ei Setningsdeild, som sner, kven det er fyre, at Gjeringi sker. Ek.: Han gav ojs ei Bok. Denne Setningsdeildi falla me Personsobjekt (Nöjynslid).

Merku. Slíke Gjerningsord er: bjeda, borga, byggja, eílla, fortelja, gjera, gíva, laga, laana, leva, meínta, neitta (= netta), retta, raada, senda, segja o. s. jr.

§ 114. Setningi kann endaa fáa hínse Uttyllingar, som nemna anten Tídi, daa Gjeringi gjeng fyr seg: Eg kem imorgun; elder Staden, der ho gjeng fyr seg: Han stod langt búrte; elder Maaten, Mídellet, Prísen, Maalet: han slog med all sí Magt; det kostar fem Krúnor; elder Orsaki, Grunnen, Fyremaalet: Me eta fyre aa líva. (Adverbíale, Fylgjelíd).

Merku. 1. Naar det framfyre slíke Uttyllingar kem ein Præposíjón, falla dei det østa Komplement: Han fór til Ameríka.

Merku. 2. No andre Setningsuttyllingar kann ein merka seg, at det attaat eit Tíngord kann verta sett:

1. eit eigenstøpelt Ord. Ek.: fager Skog; manga Vísir; tván Børn; Staven mín.

2. eit annat Tíngord í Némneform. Ek.: Kéng Óskar; Díktaren Bjørnson; Byen Bergen. — Vara deg, Mann! Í det síðste Tilfellet er Mann Attaatsetnaden (Apposíjón).

3. eit Tíngord med Præposíjón framansyre elder Eígebomspronomen etter. Ek.: Enden páa Vísa; Mannen sín Hatt.

2. Hovudsetning — Underjetning.

§ 115. Ei Setning, som kann vera utsagt utan Hjelp av andre Setningar, falla me Hovudsetning. Ek.: Baaten síglde. Ei Setning, som íkkje kann standa aaleine, men som lyt stybja seg aat ei ónnor, falla me Underjetning. Ek.: Baaten síglde, fyrr en Guten kom.

Underjetningi kann ein stundom smetta inn míllsom Líderne í Hovudsetningi. Ek.: Det, som eg sekk, var lítet.

§ 116. Hovudsetningarne kunna vera av try Slag, anten forteljande; Eft.: Baaten siglde; elder spyrrjande; Eft.: Kvad er lengste Timen paa Dagen? elder bjodande (hustjande); Eft.: Kom heim! Liv vel!

§ 117. Undersetningarne er:

1. Tingordsetningar. Eft.: Det var vel, at du kom (Undersetningi Subjekt). Eg bad honom, at han skulde fara spakt fram (Undersetningi Objekt). Høyr etter, kvad han vil (Objekt). Me spurde, um han vilde kveda fyre oss (Objekt.)

2. Eigenskapssetningar; dei byrja oftaste med det relative Pronomen som: Han tegjer, som mest veit.

3. Adverbiale Setningar; dei byrja med dei underordnande Bindeord, undtakand at. Eft.: Det gode gjereft, medan det vunde gjeng (Tidi). Eg syntte honom, kvar det var (Staden). Ingen visste rett, forleides dei skulde taka til med di (Maaten). Det var reint Uraad, med di Straumen gjekk som ein Foss (Grunnen).

§ 118. Samanlikningssetningar verta ihopfnytte med: som (likasom), en, di — di (desz — desz). Eft.: Han er so god som tvo andre. Island er større en Danmark. Di meir han klagar, di minder fær han (elder desz meir — desz minder).

§ 119. Setningar, som er sambundna med sideordnande Bindeord, verta kallade sideordnade Setningar; dei kunna vera anten Hovudsetningar elder Undersetningar. Eft.: Hovudsetningar: Eg gjekk, og eg leitade. Undersetningar: Mange meina, at eit Land heve størst Gagn av aa bruka sitt

eiget Maal, og at det er ei Skam aa laana hjaa andre det, som ein eig sjølv.

Skiljeteikn.

§ 120. Komma (, Striket) vert brukat:

1. millom Hovudsetning og Undersetning. Ekj.: Naar Dlet gjeng inn, so gjeng Bitet ut.

2. millom fideordnade Setningar. Ekj.: Dauden er vis, men Dagen er uvis. Sume sova jeg til Sæla (Duffa), og sume slæpa jeg til Armod.

3. millom fideordnade Ord, som ikkje er sambundne med og, elder. Ekj.: Daglegt Brød kallast — slikt som Mat og Drykk, Klæde og Sko, Hus og Heim, Klær og Eng, Kroter, Lausehre og Pengar, god Vegtetaste og lyduge Born, true Tenarar, gudelskande og paalittige Overmennner, god Landsstyrring, haglegt Verlag o. j. jr. Du kann koma Dnsdag, Fredag elder Laurdag.

4. etter eit Tiltaleord elder eit Innleidingsord i ei Setning. Ekj.: Olav, no maa du koma. Ja, eg trur mesta det.

§ 121. Semikolon (; Briff og Strif) vert brukat millom Hovudsetningar, naar der trengst ei større Skiljing en Komma. Ekj.: Det er vakkert Landskap aa hjaa til, men faleg skrint og suandt; det er berre turre Sandmoarne med nokot smaatt Ryslyng og Skrekling og nokra Furor; og naar det ikkje er rettelege Baat — aar, so fin det av nedpaa der um Sumaren.

§ 122. Punktum (. Briff) vert sett etter ei elder fleire Setningar, naar ei heil avmerkt Meinung er til Ende. Ekj.: Han var Student, og ho var Prestadotter. Han var inn paa dei aatta og tjugo, men ho var berre femtan. Han var høg og mager, bar Haa-

ret nokot neddyver Sunnet (Panna), jaag taufajull og stundom libande ut. So var siti o. j. fr.

§ 123. Kolon (: Dubbel Priff) bruka dei etter slike Ordsetningar som han sagde, han svara de, han kvißrade, dei ropade, naar det so kjem nettupp dei Ordi, som det vart sagt, svarat o. j. fr. I Lag med Kolon vert i dette Tilfellet jett dubbelt Strik („“) fyre og etter det, som er sagt. Efs.: Han sagde: „Eg kjem endaa ein Gong.“ — Litacins vert det jett Kolon framfyre ei Upprefning med Ord. Efs.: Han aatte berre to Bøker: Bibelen og Heimskringla.

§ 124. Spørsmåalssteikn (?) vert jett etter ei Hovudsetning, som inneheld eit Spørsmaal. Efs.: Naar kom han? Kvat Tid reiser han?

§ 125. Utropsteikn (!) vert brukat etter Utrop. Efs.: Na høyr daa, Gut! For ei Skam! Din Arming!

§ 126. Tankestriik (—) vert helst sett, naar det kjem nokot i Setningi, som er uventande elder som Lesaren skal herlege giva Ngt paa. Efs.: Det er berre ein, som kunde bera fram Tidend um, forleides alt gjekk til, og han er no — burte.

§ 127. Parentesteikn (Klumber ()) inneheld eit Ord elder ei Meining, som er innskoti i Setningi, og som berre heve ein laus Samanheng med Innehaldet. Efs.: Det verste, som kann henda ein Mann (her paa Jorði daa), er aa liggja i Andlaatom (paa sitt sidste) og ikkje kunna minnast, at han heve gjort nokot godt i sitt Liv.

§ 128. Bindesteikn (=) bruka me mest til aa binda ihop ymja Deilber av eit Ord.

Arwin & bridi g. f. f. f. lid.

Gudfrigg er mytligi f. f. f. delb. l. (mythimoralin) 12

Inspiratunum

13

Præter messias hute 14te Aug

do

do

15 og 16te

Depotbiblioteket

77sd 80 770